

STARGARD SZCZECIŃSKI

www.stargard.pl

Stargard Szczeciński należy do najstarszych grodów na Pomorzu Zachodnim. Nazywany był w dawnych wiekach miastem kościołów i wież, których wysokość charakteryzowała nasz gród, mówiono: „Stargard – najwyższy”. Miasto, którego forma, charakter i tożsamość kształtowały się na przestrzeni ponad siedmiu wieków, jest dziś ostoją dla zabytków, które swą świetnością stanowią o geniuszu ich twórców. Ranga i ilość wspaniałych dzieł architektury sprawia, że wśród miast Pomorza Zachodniego, Stargard wiezie prym.

Prawdziwą dumą miasta jest fortyfikacja Stargardu, która stanowi jeden z najciekawszych zespołów gotyckiej architektury obronnej w Polsce. W średniowieczu umocnienia miejskie Stargardu należały do najpotężniejszych na Pomorzu. Początki budowy murów obronnych związane są z rokiem 1295, kiedy to książę Bogusław IV zezwolił na likwidację grodu i budowę obwarowań. Fortyfikowanie Stargardu odbywało się w trzech fazach, pomiędzy XIII - a XVI w. Cały pierścień obwarowań liczył 2260 m, do dzisiaj zachowało się około połowy długości murów oraz cztery baszty: Baszta Morze Czerwone, Baszta Tkaczy (Lodowa), Baszta Jeńców, Baszta Białogłówa i trzy bramy: dwie lądowe: Brama Pyrzycka i Brama Wałowa oraz wodna, będąca jedynym takim obiektem w Polsce Brama Młyńska, zwana również Portową. Współcześnie w wielu miastach w Polsce mamy do czynienia z zachowanymi lub zrekonstruowanymi fragmentami fortyfikacji, ale mało jest takich ośrodków jak Stargard Szczeciński, gdzie można prześledzić historię fortyfikacji od czasów najdawniejszych do nowożytnych i to w nietuzinkowym wydaniu.

Rozporządzeniem Prezydenta RP z dnia 17 września 2010 r. zespół kościoła pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Królowej Świata oraz średniowieczne mury obronne miasta w Stargardzie Szczecińskim zostały uznane za pomnik historii. Uznanie zabytku za pomnik historii jest szczególną formą nobilitacji, dotyczącą zabytków nieruchomości o znaczeniu ponadregionalnym, dużych wartościach historycznych, naukowych i artystycznych, mających znaczenie dla polskiego dziedzictwa kulturalnego i stanowiących źródło inspiracji dla kolejnych pokoleń. Znakomicie funkcjonują w przestrzeni miejskiej, która pomimo ogromnych zniszczeń wojennych i nowej zabudowy Starego Miasta zachowała średniowieczny, nieznacznie tylko zmieniony układ ulic.

Pozostawiając średniowieczne miasto warto odwiedzić miejsca, położone poza utartymi szlakami, a nie mniej ciekawe. Poza obrębem Starego Miasta znajduje się Krzyż Pokutny, największy w Polsce, przeszło trzymetrowy, kamienny znak pokuty będący świadectwem zbrodni dokonanej przed wiekami. Przy ul. Reymonta w czasie I wojny światowej założono cmentarz, który stał się Międzynarodowym Cmentarzem Wojennym. Spoczywają tu obok siebie muzułmanie, katolicy obrządku wschodniego i rzymsko-katolickiego, protestanci, Żydzi

zdobionej maswerkiem sieciowym. To jeden z trzech budynków stargardzkiego rynku, które były w ten sposób zdobione. Niestety - jedyny zachowany do dzisiaj. Dopiero obchodząc ratusz dookoła można zobaczyć jego wielkość. Przeszło 56 metrów długości czyni z niego najdłuższy i jeden z największych ratuszy średniowiecznych na Pomorzu. Jest też jedyną, na tych ziemiach, budowlą tego typu nie mającą podcieni. Przez stulecia zachował ratusz swą podstawową funkcję – nadal jest siedzibą Rady Miasta. Od kilkudziesięciu lat znajduje się w nim Sala Ślubów. A Młode Pary po przekroczeniu progów Ratusza witają odwieczne symbole miłości, pokoju i czystości: gołębie. Ptaki tak wielu starych rynków...

4. Pierzeja wschodnia Rynku, to jedyny fragment tej części miasta odbudowany ze zniszczeń ostatniej wojny. Trzy stojące tam **kamienice** okala z jednej strony ratusz, z drugiej zaś Kościół Najświętszej Marii Panny.
5. Kolejny stargardzki klejnot to pochodząca z I połowy XV wieku **kamienica gotycka, zwana także Starym Domem, albo Domem Protzena**. Należy ona do najbardziej reprezentatywnych obiektów tego typu w Polsce. Jest architektonicznym świadectwem związków Stargardu z Hanzą. Pomimo, że działka na której ją wzniesiono była stosunkowo mała, udało się połączyć funkcjonalność z reprezentacyjnością. Ten pozbawiony oficyny dom kupiecki służył jako mieszkanie tylko na parterze, pozostałe poziomy wykorzystywane były na magazyny. O bogactwie właściciela świadczyła fasada – zdobiony szczyt zajmuje, aż dwie trzecie jej wysokości. Lizeny dzielą go pionowo na pięć części wypełnionych oknami i blendami.
6. Tuż przy murach obronnych, w pobliżu Iny znajduje się **Arsenał**. Pochodzący z przełomu XIV/XV wieku budynek spełniał bardzo ważną rolę. To tutaj składowano i naprawiano broń. W XIX wieku było tutaj więzienie. Obecny kształt jest rekonstrukcją jego siedemnastowiecznego wyglądu.
7. **Brama Wałowa** swoją nazwą nawiązuje do istniejącego przed budową murów wału wokół dawnego grodu kasztelańskiego. Brama wznoszona była w kilku etapach od XV wieku przez kolejne dwa stulecia. Harmonijnie łączy w sobie elementy renesansu i gotyku. Oglądając ją z zewnątrz można nie tylko podziwiać ozdobne szczyty, ale i toaletę. Wykuszałatrynowy ze ściany południowej Bramy jest niewątpliwie ciekawostką turystyczną. Wraz z rozbudowanym przedbramiem wysuniętym przed mury obronne Brama Wałowa stała na straży krzyżujących się tu traktów pomorskich i wielkopolskich.
8. Na rozwidleniu dróg na Maszewo i Chociwel w cieniu starego dębu stoi **Krzyż Pokutny**. Ten przeszło trzymetrowy, największy w Polsce, kamienny znak pokuty jest świadectwem zbrodni dokonanej przed wiekami. Napis na nim wryty głosi, że w 1542 roku Wawrzyniec Mader zabił swojego kuzyna Hansa Billeke. W pomorskich podaniach ludowych mowa jest o tym, że uczynił to dla majątku, albo jak wolą inni z miłości...
9. **Baszta Białogłówka**, nazywana tak od bieli wieńczącego ją stożka, powstała na początku XV wieku, co czyni ją najstarszą wśród stargardzkich baszt. Prosta w formie spełniała nie tylko funkcje obserwacyjno-obronne. W jej przyziemi znajdował się mroczny loch.

10. Nad Kanałem Młyńskim, na wyspie portowej, rozpostarta jest **Brama Młyńska** zwana również Portową oraz Wodną, będąca jedynym takim obiektem w Polsce, zbudowana na początku XV wieku. Dwie wolnostojące - po obu brzegach Iny – wieże, połączone były opuszczaną broną lub drewnianym mostem. Szybko stały się one średniowiecznym „logo” miasta umieszczanym na pieczęciach, a później nawet w herbie Stargardu, znakiem związków Stargardu z Hanzą i symbolem jego potęgi gospodarczej. Na elewacji od strony miasta widać charakterystyczny motyw blendy stargardzkiej.
11. Przy ul. Klasztornej znajdują się **mury obronne wraz z czatowniami**. Prosty, schematyczny, a przez to niesłychanie funkcjonalny podział wnętrza jest czytelny także dzisiaj. Dolna partia – kamienna służyła jako magazyn, środkowa – ceglana zaopatrzona w otwory strzelnicze spełniała funkcje obronne. Całość przykryta była dachem, a w bocznej ścianie był otwór prowadzący na hurdycę.
12. Dawne bastiony, wały i fosy dzisiaj w większości tworzą urokliwe miejskie planty spośród których do najczęściej uczęszczanych miejsc należy **Aleja Słowicza** w Parku Bolesława Chrobrego.
13. **Kościół św. Jana Chrzciciela** wznosi się w najwyższym punkcie Starego Miasta. Jego historia związana jest z joannitami. Bracia z tego rycerskiego zakonu pojawili się w Stargardzie, za sprawą księcia pomorskiego Bogusława I, w XII wieku. Początkowo salowa kaplica po latach przekształceń architektonicznych, w XV w. otrzymała ostateczny kształt. Halowy, trójnawowy kościół, z obejściem i wieńcem kaplic, z których jedna ma sklepienie kryształowe - już z daleka rozpoznawalny jest dzięki niemal stumetrowej wieży. Otrzymała ona wystrój w typie „blendy stargardzkiej”, zaczerpniętej z rozwiązań wieży północnej obecnej Kolegiaty Mariackiej.
14. U wylotu ul. Szczecińskiej, obok ronda 15. Południk, usytuowany jest od okresu międzywojennego, kamienny obelisk informujący o tym, że w pobliżu tego miejsca przez Stargard Szczeciński przebiega **15. południk** szerokości geograficznej wschodniej.
15. Powstały w połowie XIX w. **tunel neogotycki**, wyznacza granicę pomiędzy miastem, a dawnym przedmieściem.
16. W pobliżu młyna, przy ul Portowej znajduje się **willa** dawnych jego właścicieli – znanej w Stargardzie rodziny Karowów. Dzisiaj jest to siedziba Młodzieżowego Domu Kultury.
17. W znacznym oddaleniu od centrum, przy ul. Reymonta w czasie I wojny światowej założono cmentarz. Jak każda nekropolia skłania ona do zadumy nad przemijaniem, nad losem tych, którzy umierali daleko od swoich domów. Na **Międzynarodowym Cmentarzu Wojennym** spoczywają obok siebie muzułmanie, katolicy obrządku wschodniego i rzymsko-katolickiego, protestanci, Żydzi - żołnierze dwóch wojen światowych – jeńcy wojenni - Belgowie, Francuzi, Holendrzy, Polacy, Portugalczycy, Rumuni, Serbowie, Włosi, a także żołnierze armii carskiej i Armii Czerwonej. Na cmentarzu znajduje się siedem pomników: trzy z czasów pierwszej wojny światowej, jeden z drugiej oraz trzy powojenne. Wśród tych ostatnich jest pomnik (oraz płyty nagrobne) przeniesiony tutaj z Placu Wolności, stanowiący dawniej część Mauzoleum Żołnierzy Radzieckich.

18. **Czerwone Koszary**, których budowę, prowadzoną w latach osiemdziesiątych XIX wieku w znacznym stopniu finansowano z odszkodowania jakie Francja wypłaciła Niemcom po wojnie w 1870 r.
19. **Kościół p.w. świętych Piotra i Pawła** XIX w., pierwotnie przeznaczony dla gminy kalwińskiej (ewangelicko – reformowanej), od 1953 r. świątynia prawosławna. Kościół jest unikatem na Pomorzu ponieważ już podczas budowy nadano mu niektóre cechy charakterystyczne dla wschodniej architektury sakralnej, choć był przeznaczony dla protestantów. Świątynia wzniesiona na planie krzyża greckiego z dwiema smukłymi ośmiobocznymi wieżami. Niższa, niedokończona wieża wschodnia posiada ostrosłupowy, nieznacznie górujący nad dachem hełm, a pełna wieża zachodnia przykryta jest ośmiobocznym hełmem i mierzy 33 m. Elewacja budynku jest zdobiona motywami roślinnymi i wimpergami.
20. **Baszta Morze Czerwone** została ona zbudowana na przełomie XV i XVI wieku. Jest najokazalszą basztą miejską w Polsce. W jej przyziemiu, w miejscu dawnego lochu więziennego, od 1869 r. znajduje się przejście. Wejście do baszty znajduje się tak jak niegdyś, na wysokości korony murów. Licząca 34 metry budowla podzielona jest na siedem kondygnacji. Posiada także trzy galerie obronne, z których jedna jest dostępna w sezonie letnim i służy jako punkt widokowy.
21. **Baszta Tkaczy** z XV w. zwana także Lodową. Jest ona tylko trzy metry niższa niż Baszta Morze Czerwone i liczy 31 metrów. Obie są także podobne w formie – ich części cylindryczne są zdobione ceramiczną, ciemniejszą niż naturalna cegłą (zendrówka). Jej nazwy mają uzasadnienie historyczne. Cech tkaczy zobowiązany był do obrony baszty, a w XIX wieku jej grube mury i bliskość Iny powodowały, że świetnie nadawała się do przechowywania lodu. **Odcinek murów** od Baszty Morze Czerwone w dół jest chyba najbardziej malowniczym fragmentem dawnych fortyfikacji. Dwie baszty, brama, basteja i otwarte od strony miasta czatownie subtelnie wplecione w mury obronne, przy odrobinie wyobraźni niemal pozwalają cofnąć się w czasie...
22. Późnogotycka kamienica kupiecka zwana **Domem Rohledera** (zwany także **Domem Kletzinów**) w zbliżonej do obecnej formie powstała w XVI wieku. Nieco wcześniej datowana jest częściowo zachowana stojąca na jej tyle oficyna. Dom Rohledera ma wąski front i podzielony gzymsami, schodkowy szczyt. Podobnie jak i w innych domach hanzeatyckich kupców, także i tutaj znaczna część budynku służyła jako kantor i miejsce składowania towarów. Obecnie jest siedzibą Książnicy Stargardzkiej.
23. Od strony wschodniej dostępu do miasta broniła **Brama Pyrzycka**. Powstawała ona prawdopodobnie wraz z najstarszym odcinkiem murów obronnych począwszy od XIII do XV wieku. Świadectwem wczesnego okresu jej budowy jest dolna - choć wcale nie niska, bo aż sześciometrowa - część wykonana z obrobionych gładów. W XV stuleciu Bramę podwyższono, wtedy też powstały schodkowe szczyty dekorowane blendami. W XVIII wieku rozebrano rozbudowany system przedbramia. Mimo to Brama nadal zachwyca i budzi podziw.
24. Neogotycki **Kościół św. Ducha** powstał w latach 1874 – 1877, w miejscu trzech wcześniejszych świątyń. Jest to budowla salowa, przykryta drewnianym,

dwuspadowym dachem, z prezbiterium skierowanym ku zachodowi. We wnętrzu zaś można zobaczyć, charakterystyczne dla świątyń ewangelickich, empory.

25. **Wieża ciśnień** powstała w latach 1896–1897, aby utrzymywać odpowiednie ciśnienie w sieci wodociągowej. To jeden z nielicznych, tak dobrze zachowanych i funkcjonujących obiektów – świadków wkraczania miasta w nowoczesność i powstawania infrastruktury komunalnej.
26. **Basteja** została wzniesiona w XVI wieku, jako obiekt przystosowany do walki z użyciem broni palnej. W jej ścianach rozmieszczono liczne otwory strzelnicze: szczelinowe i kluczowe. Dawniej na górze znajdowała się platforma do ustawiania armat. Obecnie Muzeum Archeologiczno-Historyczne, w którym na kolejnych poziomach wystawienniczych eksponowane są zbiory własne jak również zbiory około 30 instytucji i kilku kolekcji prywatnych. W gablotach prezentowanych jest 370 eksponatów, w tym blisko pięćdziesiąt replik lub kopii. W ekspozytorach, na ścianach i elementach użytkowych blisko pięćdziesiąt odwzorowań grafik, map lub fotografii. W multimediami blisko tysięcy rycin, map, archiwaliów, druków, dokumentów, fotografii, pocztówek itp. Całość uzupełniają współczesne fotografie. Oprócz elementów statycznych widzowie mają do dyspozycji film, animacje, hologram i Sferę Multitouch. Zwiedzanie ułatwiają będą audioguidy oraz rozwiązania zastosowane z myślą o osobach z dysfunkcjami wzroku, słuchu i ruchu. Wystawa przygotowana jest w trzech wersjach językowych – w stopniu pełnym w języku polskim i niemieckim, w wybranych funkcjach w języku angielskim.
27. Najmniejsza, bo zaledwie trzynastometrowa, cylindryczna **Baszta Jeńców** pochodzi z XIII – XV wieku. Jej górna część zakończona jest krenelażem. Obok niej zachowały się pochodzące z II połowy XVI wieku: prochownia, kolejna basteja i mur z dwoma kondygnacjami otworów strzelniczych. Jej nazwa mówi nam o tym, jakie jeszcze funkcje oprócz obronnych, spełniała ta baszta.
28. **Pałac Panorama** – okazały kompleks otoczony parkiem – dawna siedziba stargardzkiego bractwa kurkowego. Budynek powstał w latach sześćdziesiątych XIX wieku w czasie I wojny światowej wykorzystywany był jako szpital. Obecnie posiadłość pełni funkcję prywatnej rezydencji.

Imprezami na stałe wpisanymi w kalendarz kulturalny Miasta są:

- **Styczeń – Finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy**, impreza do której Miasto dołączyło już podczas III Finału WOŚP. Od tamtego czasu organizator, Stargardzkie Centrum Kultury, corocznie przygotowuje koncerty z udziałem gwiazd polskiej muzyki rozrywkowej oraz lokalnych artystów. Co roku stargardzcy wolontariusze kwestują na ulicach miasta. Mamy nadzieję grać z Wielką Orkiestrą Świątecznej Pomocy do końca świata i jeden dzień dłużej.
- **Czerwiec – Dzień Dziecka**, impreza plenerowa o charakterze festynu, dedykowana dzieciom w dniu ich święta. Organizatorzy oferują dzieciom niezapomniane chwile, spędzone na zabawie, grach i konkursach uatrakcyjnionych występami artystycznymi.
- **Czerwiec – Dni Stargardu**, święto Miasta, obchodzone od 1964 roku. Trzydniowa impreza, podczas której, organizatorzy przygotowują dużą dawkę atrakcji: od

wydarzeń muzycznych – występów znanych wykonawców zarówno polskich jak i zagranicznych, poprzez inscenizacje historyczne, związane z Miastem i niezapomniane chwile na „ulicy Magicznej”, po emocje sportowe z „Biegiem o Błękitną Wstęgę”. A całość ukoronowana pokazem sztucznych ogni.

- **Czerwiec – Festyn Świętojański**, festyn parafialny organizowany corocznie przy kościele św. Jana w dniu święta Patrona Miasta św. Jana Chrzciciela. Całodzienna wymienita zabawa wypełniona mnóstwem atrakcji zarówno dla dzieci jak i dla starszych.
- **Lipiec/Sierpień – Coolturalne Wakacje**, cykl koncertów z udziałem artystów polskich i zagranicznych reprezentujących różne style i gatunki muzyczne, odbywających się na stargardzkim Rynku Staromiejskim w każdą niedzielę wakacji. Umożliwiają one mieszkańcom miasta i odwiedzającym je turystom obcowanie z muzyką i kulturą, zaspokajając zróżnicowane gusta.
- **Sierpień/Wrzesień - Stargard Gospel Days**, którego organizatorem jest stargardzki Chór Cantore Gospel. W trakcie festiwalu odbywają się warsztaty i zajęcia wokalne prowadzone przez charyzmatycznych wykonawców muzyki gospel jak: wielebny Robert Lee Brown, Karol Robinson, Donna Brown czy Queen Yonah. Tę uroczystą muzyczną rozpoczyna przegląd chórów uczestniczących w konkursie, a wieńczy koncert zwycięzcy festiwalu.
- **Listopad / Grudzień – Turniej Tańca Towarzyskiego o Puchar Prezydenta Miasta Stargard Szczeciński** – cykliczna impreza organizowana przez Szkołę Tańca Alfa-Astra w Stargardzie Szczecińskim, przyciągająca rzesze uczestników nie tylko z województwa zachodniopomorskiego, ale również z innych regionów Polski.

Zapraszamy do Stargardu Szczecińskiego - miasta o wielowiekowej bogatej i ciekawej historii, której ślady, odnaleźć można spacerując malowniczymi parkami wśród licznych zabytków będący świadectwem wielkości człowieka – twórcy dzieł i arcydzieł architektury i sztuki.

